

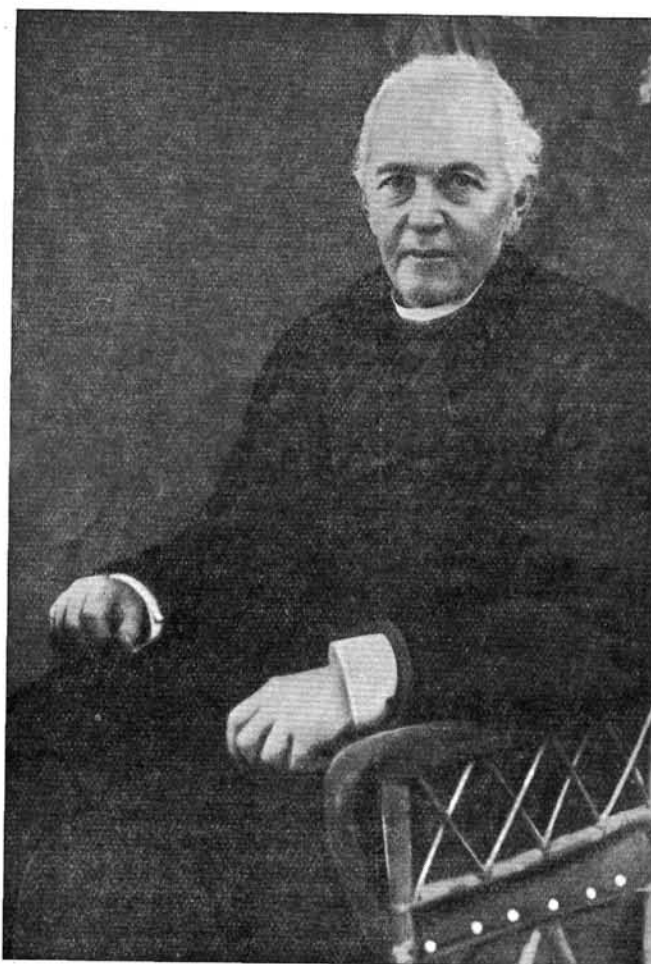
Emlékezés Ádám Ivánra (1844–1928)

A Bach-korszak elnyomatása után megélnékül országszerte történelmi múltunk kutatása és műemlékeink feltárása. Nagymúltú megyénkben is örvendetes megmozdulásokat szemlélhetünk erre vonatkozóan. Rómer a Bakonyt járja, Békefi a balatonmenti középkori várak és templomok múltját keresi, Ádám pedig az egyetlen magyar eredetű szerzetesrend maradványait vizsgálja. A legutóbb felbukkant több mint félszáz ismeretlen pálos műtörténeti rajz miatt érdeklődésünk Ádám felé, a már elfeledett történész felé irányul. (1. kép.)

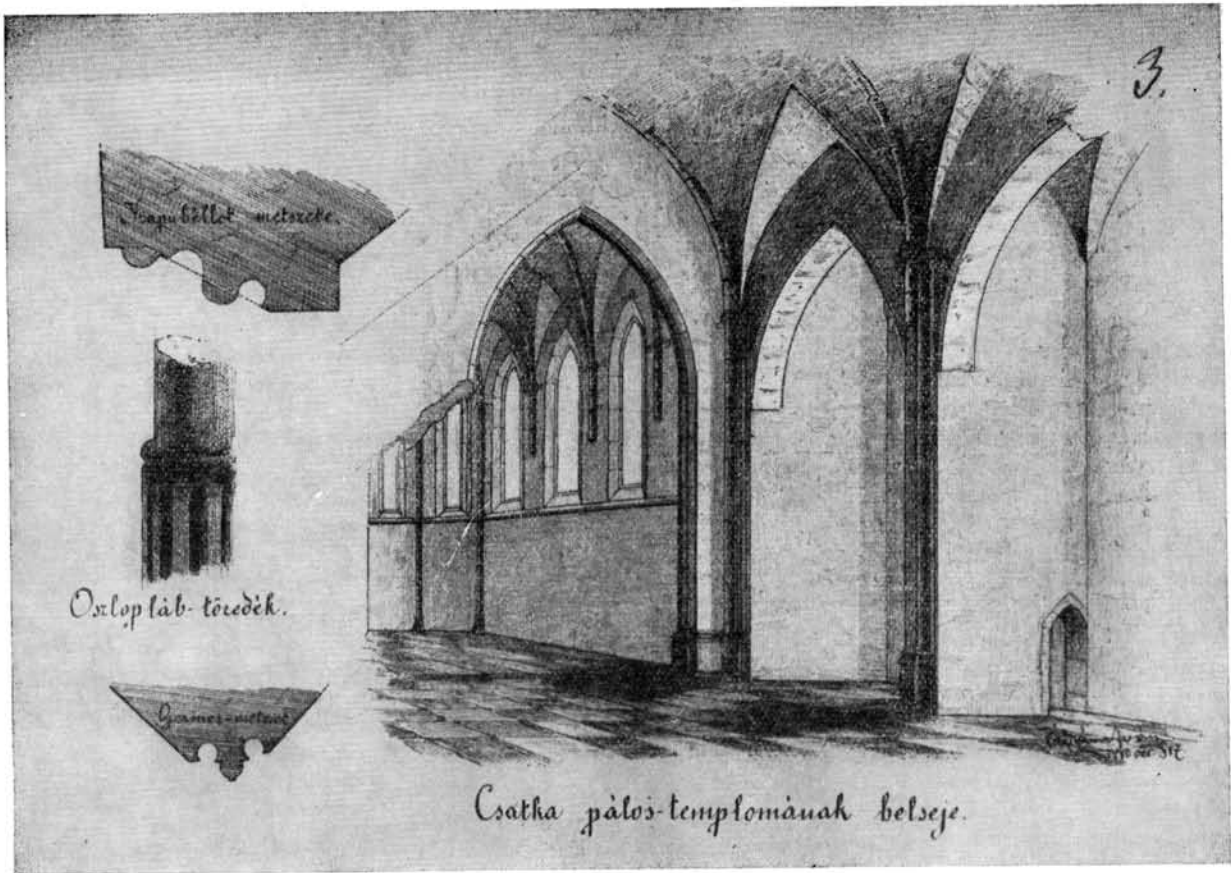
Ádám Iván 1844. január 3-án Nagymartonban, Sopron megyében született. (Ma Mattersdorf, Ausztriában.) Szülőhelye németnyelvű mezőváros. Szülei: Ádám Mihály és Koller Teréz. Apja elnémetesedett, pár holdas földműves. A gondos nevelésben részesülő gyermek elemi iskoláit szülőfalujában és Széplakon¹ végzi el. Gimnáziumi tanulmányait Sopronban 1863. július 21-én kiválóan sikerült érettségivel fejezi be. Papi pályára lépve, a teológiát Veszprémben hallgatja. Főiskolai tanulmányai közben élénken érdeklődik a történelmi, a művészeti és nevelésügyi tanulmányok után. Kitűnően tanul meg olaszul. Ennek igen nagy hasznát veszi majd a későbbi olaszországi útjai és irodalmi tevékenysége közben. A kiegyezés évében pappá szentelik.

Főhatósága Noszlopra küldi káplánnak.² A egyes vallású községben megnyerő modorával, mindenkin segíteni akaró készségével általános megbecsülést szerez. Az első hivatalos papi összejövételre – koronára – 1868. június 2-án Felsőiszkázra megy.³ Itt a romokban fekvő plébániatemplom felkelti érdeklődését, amihez Somló és vidékének nagy történelmi múltja, emlékeinek érdekessége, a táj páratlan szépsége is hozzájárul.

Különösen döntő jelentőségű a fiatal Ádám érdeklődésének kialakításában az 1868. november 16-i Korona. A kerület papsága az őszi ülést a megnagyobbított, szép túskevári parókia épületében tartja. Az izléssel épült templom belső felszerelése is megújult. A főoltár díszé Simor főpapi aján-

1. Ádám Iván (1844–1928)
1. Iván Ádám (1844–1928)
1. Iván Ádám (1844–1928)
1. Иван Адам (1844—1928)

2. Csátka. Pálos templom belseje.
2. Csátka. Inneres der Paulinerkirche

2. Csátka. Intérieur de l'église des Paulistes
2. Чатка. Внутренняя часть церкви ордена Св. Павла.

déka, Liezenmayer drezdai Madonnája.⁴ A túskevári lerombolt pálos Mária Magdolna-templom sok értékét is elhelyezték a templomban.

A koronán főpásztori elismerést olvasnak fel a megnagyobbított plébániaépület és a megújított templom sikeres munkáiért. Házy Alajos túskevári plébános fáradhatatlan tevékenysége és történelmi munkái nemcsak a püspök, hanem az egész kerület papságának elismerését váltja ki. Ádám Ivánt mind ez, mind a még akkor fennálló pálos kolostor barokk művészeti szépsége és a középkori gótikus templom romjai, lelke mélyéig meghatják. Ezért írja túlzó lelkesedéssel: „Be kell látni, hogy az összes szellemi és anyagi emlékei (a pálosrendnek) a vérünkben való részek, hogy magyar szokást, magyar ízlést, magyar művészetet és műveltséget, szóval magyar szellemet találunk összes intézkedésünkben és egész életünkben”.⁵ Ádám fogékony fiatal lelke Túskevárrott találkozott elő-

ször a későbbi éveiben annyiszor kutatott pálos múlttal. Itt kapja az első elindítást, ide jön először pálos romokat rajzolni. (6.–9. kép.)

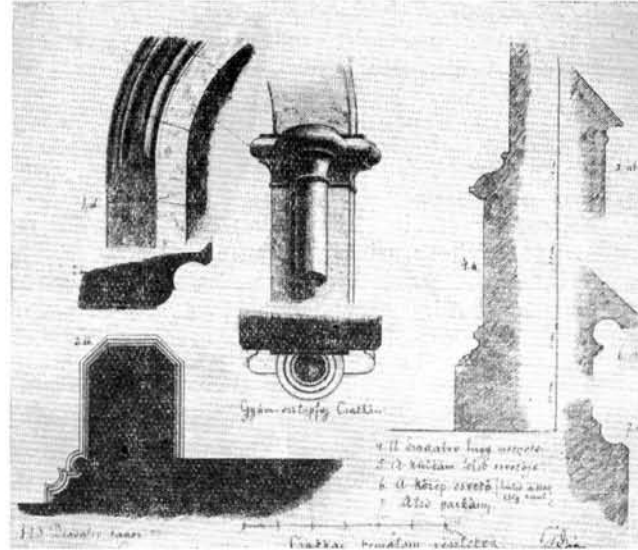
A nagytehetségű fiatal pap működésére felfigyel Ranolder veszprémi püspök. Sümegre, a történelmi múltú és ékes emlékekkel gazdag helyre küldi segédlelkésznek. 1869–1874 között végzi a kápláni munkát. A kitűnően rajzoló és festő, rendkívül ügyes és tehetséges Ádám itt is feltűnik. Alapos felkészültségével, pompás előadásaival, komoly viselkedésével felkelti az érdeklődést.⁶ Az 1872. február 10-i városi képviselőtestületi ülésen elhatározzák, hogy mindenáron megnyerik a rajzoktatás számára. Felkérlik szabadkézirajz, mértan és természetrajz tanítására. Kádas Rudolf premontrei kanonok, győri tankerületi főigazgató pedig személyesen jár közbe és felkéri Ádámot, hogy vállalja az éppen üresedésben levő matematika-tanári állást.

- 3. Csatka. Templomrészletek.
- 3. Csatka. Teilansichten der Kirche
- 3. Csatka. Détails de l'église
- 3. Чатка. Детали из церкви.

1874 januárban a püspök felmenti az egyházi teendők alól. Ádám ekkor megkezdte tanári működését. A vallás- és közoktatásügyi miniszter megerősítő leiratának vétele után az I–III. osztályokban számtant, a IV. osztályban mértant és az összes osztályban pedig hittant tanít, heti 22 órában. Tanári működését később is ebben a keretben végzi. Megbecsülését és szakmai tudásának elismerését jelenti, hogy 1875-ben a budapesti országos rajzkiállításon szakbírónak kérik fel.⁷ Nemzetközi híret jelenti, hogy az 1884. évi berlini rajzkiállításon szintén mint szakbíró szerepel. 1876-ban hivatalosan megkapja a rajzoktatáshoz a főreáliskolákban szükséges képesítést. 1877-ben felmentik a mértani rajz vizsgái alól. Ebben az évben karácsonyra pedig kinevezik a reáliskola igazgatójának.⁸

1888. augusztus 30-ig látja el az iskola igazgatójának fontos munkakörét. A reáliskola ez idő alatt létszámgyarapodásban, fegyelemben, tanítási eredményekben örvedetes fejlődést ér el. Tudása, lelkiismeretes buzgó munkája és jó szíve révén a reábizott növendékeknek, sőt az egész város társadalmának tiszteletét kivívja. 1877-ben a bécsi rajztani-egylet levelező tagja, a berlini rajztanár-egyletnek pedig rendes tagja. A következő évben az Országos Régészeti Társulat is tagjává választja. 1885-ben az új ipariskola igazgatásával is megbízzák.⁹

Már 1877 előtt, de főleg 1877–1888 között, igen jelentős és elismerésre méltó irodalmi működést fejt ki. Hazai és külföldi szaklapok, tudományos folyóiratok nyitva voltak előtte, írásait mindenütt szívesen fogadták. Tanári működésének oktatási elveit, a rajztanítás módszereit a reáliskolai tanítás tervének megjelenése előtt a külföldi és hazai szaklapokban fejt ki. Szakít az elavult, régi felfogással, mely a rajzoktatásban csak technikai ügyesség és másolási készség elsajátíttatását látta. Véleménye szerint a rajzoktatásban a tanulók heyes ízlésének és művészi érzékének kiképzését kell elérni. A rajztanár-képzést szerinte magasra kell emelni. Állását és működését egyenrangúvá kell tenni a többi tanáréval. A rajzoktatást a kötelező tárgyak közé kell emelni. Ezt épp oly fontosnak tartja az általános műveltség kialakításánál, mint akár a latin nyelv tanulását, avagy a történelemét.¹⁰

Az új tanterv megjelenése után cikkeiben az öröm hangján ír elveinek megvalósulása láttán. Egyéniségéből fakadóan, saját szerepét elhallgatva szerényen ismerteti a változásokat, de férfias önérettel mutat rá a még fennálló hibákra. Nagy elismeréssel méltatja az új tantervet. Az elrendelt változtatásokat ő már évek óta sürgette. Tanártársait buzdítja a további reformok elérésére és a hibák kiküszöbölésére.¹¹

Történelmi tevékenységét az egyetlen magyar eredetű szerzetesrend, a pálosok múltjának kutatásával kezdi. Már noszlopi káplán korában megismerte a rend egyik jelentős kolostorát, a túskevárit, amely a középkorban vikarius volt. A túskevári plébános ki is adta faluja kolostorának középkori történetét.¹² Házy Brüstlétől kapja Gyöngyösi Gergely: Inventarium privilegiorum OSPPE másolatának a pécsi püspöki könyvtárban őrzött anyagát.¹³ Az eredetit sem Brüstle, sem pedig Házy nem ismerte. A több mint félszáz középkori regeszta anyagából merített Ádám is. Munkáiban felhasználta Eggerer, Benger és Orosz pálos történészek munkáit is.

A Badaacsony oldalán épült Szent Imre és a bakonyi Szent Jakab pálos kolostorok és templomok alaprajzait felméri. Az 1263-ban már fennálló román kori pálos épület-maradványokat unikumnak mondja.¹⁷

Ádám 1877 tavaszán ismét Túskeváron jár. A pálosromokról kilenc rajzot készít. Ő az első megörökítője és lerajzolója a nagy múltú romoknak.¹⁵ Nemcsak felméri és lerajzolja, hanem igen részletes leírást is ad róluk. Tanulmányát „A tús-

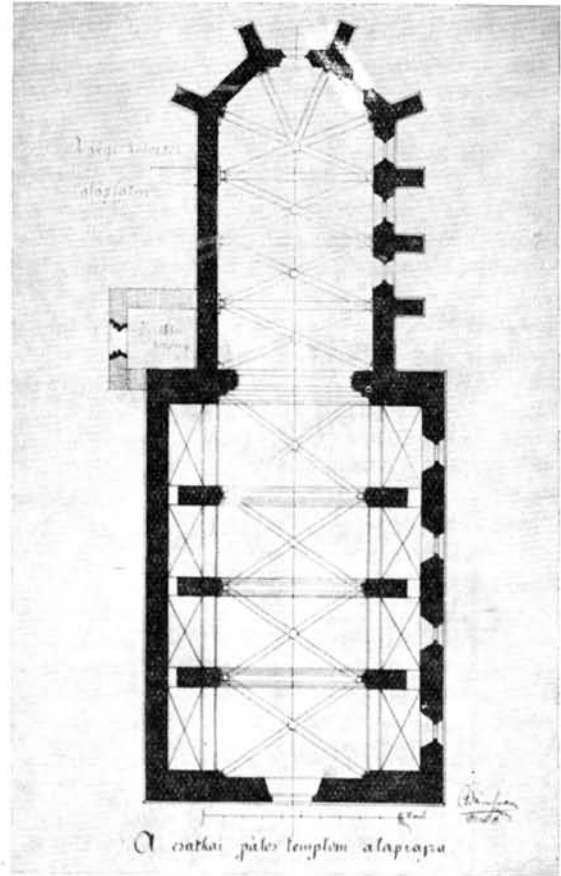
4. Csatka. Pálos templom alaprajza.
4. Csatka. Grundriß der Paulinerkirche
4. Csatka. Plan de l'église des Paulistes.
4. Чатка. План церкви ордена Св. Павла.

alapos felkészültséget árulnak el. A mű szak ra zok is tökéletes, szinte művészi munkák.

Ádám kora művészettörténeti felfogásának ha tása alatt áll. Henszlmannnt követve, a túskevári pálos templom oldalfülkés és belső támpilléres el rendezéséből francia hatásokat fedez fel. Hasonló következtetéseket von le az alaprajz elrendezéséből, a szentély faragott építészeti részleteiből, a boltzat és bordázat egyszerűségéből. Ádám felfogása szerint viszont a templomon német befo lyás is kivehető. Szerinte német hatású a magassági méret, az oszlop fejezet elhagyása stb.¹⁶ Ádám már nem találta meg és nem rajzolta le a templom két tornyának alaprajzát.

A pálos épületmaradványok felkutatása Ádám egyik legértékesebb tevékenysége volt. Mellékel ten közöljük a felbukkant rajzok egy részét, to vábbá valamennyi rajz jegyzékét. (2 – 15. kép; to vábbá Függelék III.) Ezek szerint Ádám nemcsak Dunántúlon, de azon kívül is értékes kutatómun kát végzett. Korabeli régészek, kutatók és törté nészek, Darnay Kálmánnal az élen, a legnagyobb elismerésben részesítették.¹⁷

A sümegi reáliskola 1857. december 6-án kezdte meg működését. Ádám vezetése alatt éri meg a 25. évfordulót. Erre az alkalomra megírja az intézet történetét. Munkája rendkívül terjedelmes és a

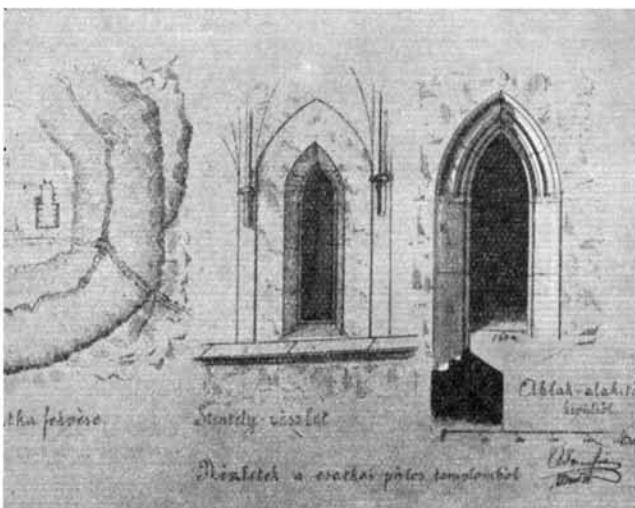

Csatkai pálos templom alaprajza

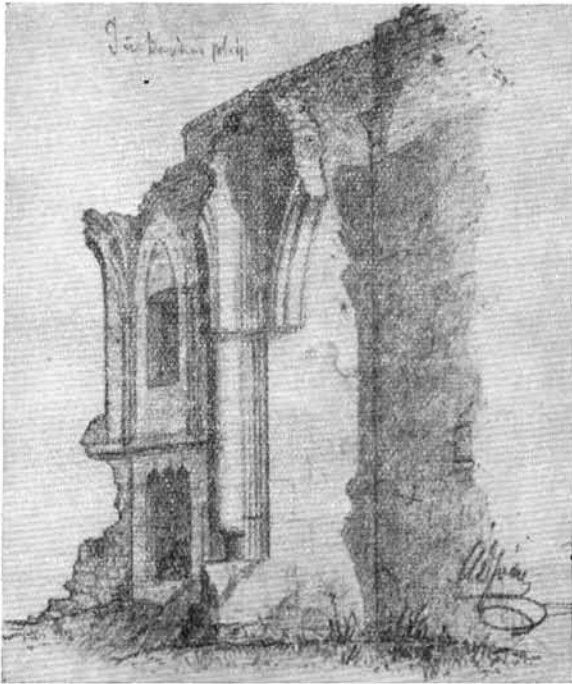
kevári pálos templom romjai” címen megküldi az Akadémia régészeti osztályának. A következő évben megjelenő munkában közli a templom alaprajzát, hosszmetsetét, a falsistorium rajzát, a templom belsejének rekonstrukcióját és a romok távlati rajzát. Nem közölte a szintén elkészült s a szentélyrészletet, diadalív lábazatot és két részletet ábrázoló rajzot.

(Megemlítjük, hogy Ádám a tanulmányában közölt rajzainak kisebbített mását hálája jeléül Há zynak adományozta. Ezek a rajzok ma is megtalál hatók a túskevári plébánia levéltárában.)

A természet utáni rajzok éles megfigyelést és

5. Részletek a csatkai pálos templomból.
5. Teilansichten der Paulinerkirche von Csatka
5. Détails du l'église des Paulistes
5. Детали из церкви ордена Св. Павла в с. Чатка.

6. Szentélyrészlet Tüskevárról.
 6. Chordetail von Tüskevár
 6. Détail de chœur de l'église de Tüskevár
 6. Деталь святилища в с. Тюшкевар.

Sümegre vonatkozó adatok tömegét tartalmazza, Külön kiemelhetjük a Ramazetter Vincére, Sümeg nagy jótevőjére vonatkozó részleteket. Az iskolát alapító egyszerű iparos áldozatát fejtegető sorai rendkívül meghatóak. Buzdítja intézetének felkarolására a város iparos társadalmát: „Vajha iparosaink belátnák, hogy iskolánk elsősorban a város érdekét képviseli . . . Bár belátnák valahára, hogy a tiszta jellem mellett a vagyonosodás első és fő kelléke az értelmesség és képzettség”¹⁸ írja Ádám Iván.

Ádám régészeti kutatásai is jelentősek. Sümegnek és környékének nem volt régi épülete, rommaradványa, földhányása, vagy más múltról beszélő emléke, amelyet fel ne keresett volna.

„A sümegi vár és városnak múltja” c. műve korának és a régibb időkben megjelent munkáknak anyagából íródik. A rendelkezésére álló forrásanyagot Ádám tökéletesen ismeri. Ádám lelkes szavakban a múlt emlékeinek védelmére kel. Buzdít, hogy ne pusztítsák a vár romos falait és ne építsék át, értékes régi részeket lerombolva, a még meg

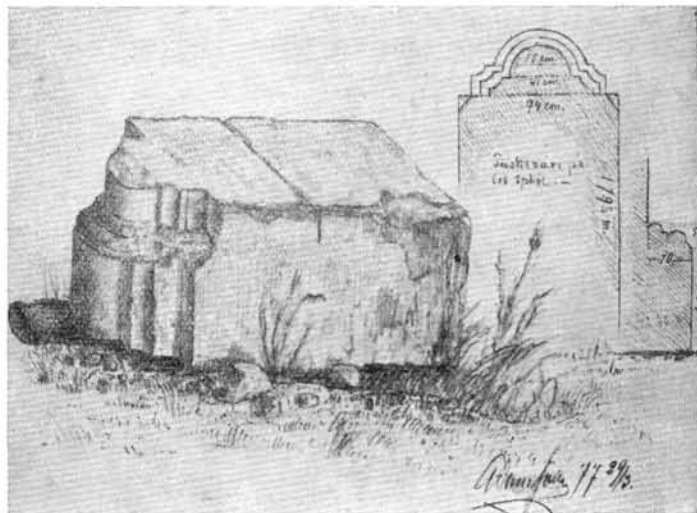
maradt műemlékeket. Ádám Iván szava, ha nem a pusztába kiáltás lett volna csupán, hanem megfontolták volna az „illetékes” helyek, akkor nem kerültek volna a lovasi istállók alapzatába az összetördelt tüskevári pálos barokk szobrok¹⁹ és akkor a gr. Inkey család sem épített volna granáriumot a felsődörögdi középkori romokból.

A sümegi földalatti épületmaradványokból²⁰ Fessler állításából kiindulva, a szent László alapította szent Egyed apátságának maradványaira következtet. Állítását terjedelmes magyarázattal indokolja. A maradványok méreteiből, alakjából és a téglák jegyeiből ősi castrum létezését tételezi fel. Az épület anyagából és a közelben előkerült római tárgyakból pedig azt a következtetést vonja le, hogy az erőd római eredetű és ennek alapjaira épült volna az apátság.

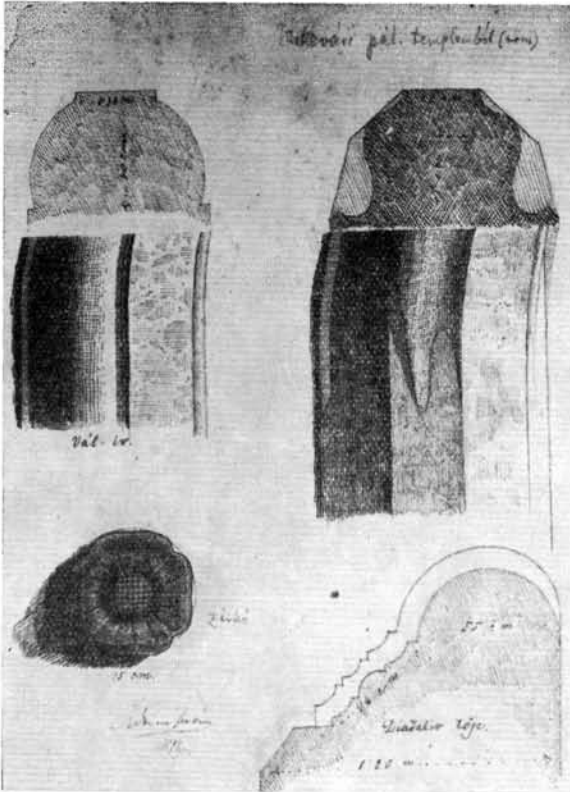
Somlói leletek alapján²¹ a világhírű hegy ősi lakosságát írja le. A karakói földváról és a somlósárhelyi földhányásokról szóló tanulmányát a Magyar Tudományos Akadémia hozza a nyilvánosság elé.

A zsidó (Várölgy) templomot a XIV. század páratlan ékességének mondja, a széthordott felsődörögdi gótikus templomromot a XIV. században új stílus előhírnökének tartja.

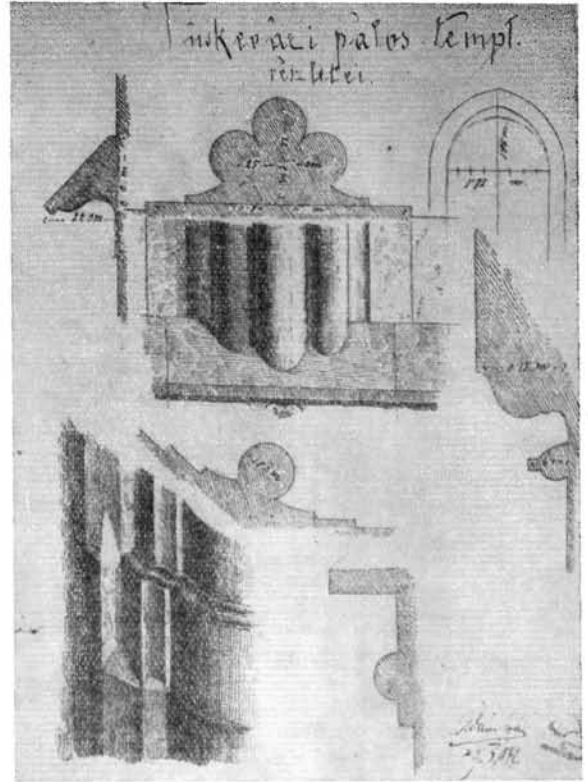
Sajnálattal állapítja meg, hogy a vallásújítás korában sok külföldi, de hazai templom és felszere-

7. Diadalív lábazat Tüskevárról.
 7. Triumphbogensockel von Tüskevár
 7. Base de l'arc triomphal de l'église de Tüskevár
 7. Цоколь триумфальной арки в с. Тюшкевар.

8. Részletek a tüskevári templomból.
 8. Teilansichten der Kirche von Tüskevár
 8. Détails de l'église de Tüskevár
 8. Детали из церкви в с. Тюшкевар.

9. Kőfaragványrészletek Tüskevárról.
 9. Details einer Steinschnitzerei von Tüskevár
 9. Détails de pierres sculptées de Tüskevár
 9. Фрагменты обтесанных камней из с. Тюшкевар.

lés lett áldozata a vallási türelmetlenségnek. Sok protestáns templom ennek ellenére ősi emlékeket őrzött meg. Érdekesen vázolja, hogyan lehet megismerni a protestánsok által megváltoztatott régi katolikus templomokat. Erre példának hozza fel a noszlopi és a zánkai templomokat.

Ranolder veszprémi püspök rendelkezése szerint a plébánosok kötelesek parochiájuk eseményeit feljegyezni. Ádám felhasználja az alkalmat és meggyőzően bizonyítja a püspöki rendelkezés fontosságát. Nemcsak az események feljegyzésére buzdít, hanem az értékes felszerelések megbecsülésére is.

Ádám szociális felfogását tükrözi, hogy igazgatói működésének kezdetén az ifjúság részére „táptüntetést”-et szervez. Itt a jó magaviseletű, szorgalmas, kifogástalan eredményt elérő tanulók, ha szüleik szerényebb anyagi körülmények között élnek, ingyenes ellátást kaphatnak. Ezt a kedvez-

ményt rossz idő esetén rövidebb időre is igénybe vehették a vidéki tanulók. Ingyen tankönyvekre is igényt tarthatott a fiatalság. Tandíjkedvezmények is meglepően jelentős segítséget nyújtottak. Mindezen intézkedések a tanulók számának gyarapodását, a fegyelem megszilárdulását és a tanulás eredményeinek örvendetes emelkedését eredményezték. Ennek fokozására ingyenes rajzoktatási órákat ad. A szegény tanulókat ellátja rajzeszközökkel. Diákjait meglátogatja otthonaikban. Tanártársainak példát ad az ifjúsággal való törődésre, a helyes nevelésre és ügyük felkarolására.

Ádám rajongásig szerette iskoláját. A reális irányú nevelést előnyben részesítette a klasszikussal, a gimnáziumival szemben. Amikor a középiskolai törvényjavaslat vitája volt a parlamentben, éreyes szavakkal szállt síkra a reáliskola mellett. Érélyesen megcáfolja a felhozott vádakot és ne-

10. Uzsaszentlélek. Kolostor alaprajza.
 10. Uzsaszentlélek. Grundriß des Klosters
 10. Uzsaszentlélek. Plan du monastère
 10. С. Ужасентлелек. План монастыря.

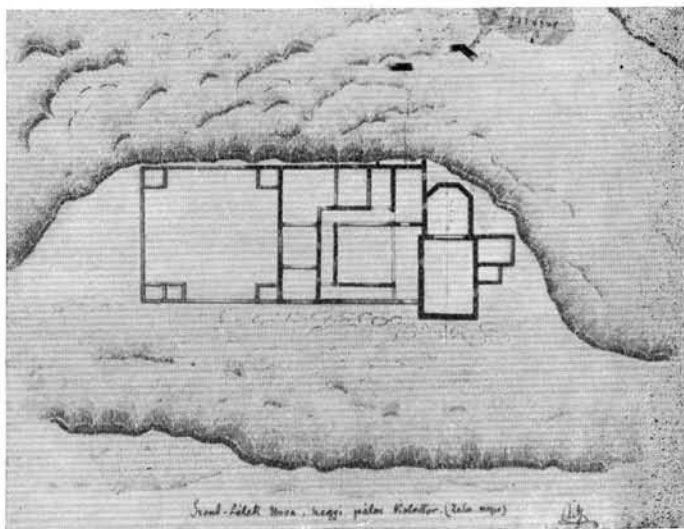
hézségeket. A hibákat a fennálló iskolatípusok közötti helyzetben találja. Kellő rendezés után, szerinte mindezek megszűnnek.²²

Működésének sokrétűségét igazolja az a tény, hogy a kiváló pedagógus, történész és író a város életében is igen jelentős, tevékeny szerepet játszik. Részt vesz a zalamegyei ált. tanítói testület 1872. évi megalakulásán. Mint rendes tag a gyűléseken mindig megjelenik és sokszor előadásokat tart.

A korcsolya-egyletet ő hívja életre 1880-ban. A tanuló ifjúság az egylet korcsolyapályáján ingyen sportolhatott. Máshol ez szigorúan tiltva volt. A város lelkesen támogatta az egyletet. A következő évben meg a Vörös Kereszt Egyesület kezdi meg működését, amely Ádámnak köszönheti megalakulását és virágzását. Oroszlánrésze volt a Jótékony Nőegylet és a Lövölde Egyesület létrehozásában is.

Nem volt Sümegen Ádám idejében sem társadalmi, sem tudományos, vagy vallási megmozdulás, ahol a népszerű igazgató ne szerepelt volna. Az iskolaév alatt állandóan dolgozott, csak a szünidőben pihent rövid ideig badacsonyi szüllejének vilájában. Tisztelői, barátai és tanítványai ilyenkor tömegesen keresték fel. Derült kedélyével, kellemes humorával vendégeinek felejthetetlen emlékeket szerzett. A szünidő hátralevő részét műtörténeti ismereteinek öregbítésére Olaszországban, Franciaországban és Németországban töltötte.

A rendkívül megerőltető és sok irányú munka felőrölte Ádám egészségét. Működésének utolsó hónapjaiban súlyos ideg- és gyomor-bajjal gyötörődött. A szabadkézi rajz reáliskolai oktatására vonatkozó vezérkönyvet sem tudta már befejezni. A közel két évtizedes munka után nyugalomba vonult. Önzetlenségét igazolja, hogy a várostól járó nyugdíjáról is egyszer és mindenkorra lemondott. Püspökétől kért beosztást és munkát.²³ Sümegi működésének értékelését utódának, Orbán Lászlónak szavaival fejezzük ki: „Tetteiben gazdag múlt, a tanügy terén kifejtett irodalmi és nevelési munkássága, városunk társadalmi életében való tevékeny részvétele... feledhetetlen emléket, őszinte tiszteletet hagytak nemcsak a sümegieiek, de minden ismerőse szívében... de különösen a tanítás terén eltöltött 17 év eredményei voltak

tanítványai és embertársai előtt... követendő példakép...²⁴

Új állomáshelye az egyszerű, ismeretlen bakoynyi falu: Aka lett. 1888. augusztus 1. óta Ádám itt működik. Mindenki azt hitte, hogy az eldugott faluban pihenni fog az idegörlő évtizedek után. Valójában itt kezdett el dolgozni a szegényekért...

A nyomorúságos akai paplakot és templomot rövidesen újjáépíti.

Pár év alatt egy új, kétosztályú iskolát is szervez. A tanulók számára nagy összegű alapítványt tesz le, hogy kamatjaiból tanulhasson a szegény ifjúság. Eredményes munkájáért főhatósága 1894-ben a cseszneki esperesi kerület tanfelügyelőjévé nevezi ki.²⁵

„Amikor Aka egy részével ő is teljesen leégett, kerületbeli paptársai két kocsira való élelmiszert gyűjtöttek össze és küldtek tűzkárosult paptársuknak. A szerény háztartás hosszú időre el volt látva, gondolták az adakozók. Harmadnap az egyik szomszéd plébános bevetődik Ádám Iván üszkös portájára s álmélkodva tapasztalja, hogy itt bizony üres az élestár, se híre, se hamva a gazdag küldeménynek. Az akai plébános azon melegiben kiosztotta a falu szegényeinek.”²⁶

Egészségi okokból 1898-ban Pápakovácsi plébánosa lett.²⁷ Káplán nélkül sokkal nehezebb munkakört jelentett a hat puszta, a négy filiális egyház és a mater ellátása. Főhatósága, működése kezdetén, a pápai esperesi kerület tanfelügyelőjének és Pápa város gimnáziumainak püspöki biztosává nevezi ki.

Pápakovácsiban a régi iskolaépületet átalakít-

11. Uzsaszentlélek. A fennálló romok rajza.

11. Uzsaszentlélek. Zeichnung der bestehenden Ruinen

11. Uzsaszentlélek. Dessin des ruines

11. С. Ужасентлелек. Рисунок существующих руин.

ja és az ott működő iskolanénékkel egy második osztály felállításáról gondoskodott. Azt is kivitte, hogy az iskolában most már kizárólag képesített tanerők működhetnek. Nórápon, Kupon és Kéttornyulakon mintaszerű iskolákat létesített 2–2 osztállyal és korszerű berendezéssel. Említsük meg, hogy tanügyi alkotásai híveinek semmiféle anyagi áldozatába nem kerültek. 6.600 K iskolai ösztöndíjat alapít a plébánia szorgalmas és tehetséges tanulóinak segítségére. Pápakovácsi részére saját pénzéből új temetőterületet vásárol. A fokozódó gazdasági nehézségek miatt hívein úgy segített, hogy 9.000 korona alapítványt tett le, mellyel a közmunkától és a párbértől örökre megváltotta a plébániát.²⁸

1902-ben tb. kanonoknak nevezik ki és megbíz-

zák a pápai esperesi kerület esperesi munkakörével. Megbízatása azonban rövid ideig tart, mert négy év múlva kinevezik a veszprémi székesegyház kanonokjának.²⁹ Az új veszprémi kanonokról „a nagy világ keveset tud. Csak akik közelről ismerik működését, azok tudják, hogy Ádám Ivánban szerény munkás, mindig másért dolgozó” került Veszprémbe.³⁰ A nagy jövedelmű kanonok „rojtosra szakadt reverendában, lyukas cipőkben, télen nyáron egyformán kopott havelockjában járt, a megszokott sétáin is” . . .³¹ Veszprémben „egész élete egyetlen gondolat körül összpontosult: jót tenni. Nem méltóságra, nem emberek elismerésére vágyott . . . Mindenütt és mindenkor adott, mindenüvé elért keze, ahol szükség volt. Valóban a szegények atyja volt” . . .³² A város vezetősége

12. Forrás építménye az uzsai pálos romnál.
 12. Quellenlage bei der Paulineruine von Uzsa
 12. Fontaine près des ruines du monastère d'Uzsa
 12. Постройка у источника при руинах монастыря ордена Св. Павла в с. Ужа.

szinte Ádám Iván adományából tartotta fenn a szegényházat és a kórházat.

A városházán pontosan tudták ebben az időben, hogy mennyi osztalékot kapott egy-egy kanonok. Ádám tudniillik legtöbbször még ugyanazon a napon osztalékát elvitte a „bíró”-nak, vagyis a polgármesternek, hogy fordítsák a szegények javára. Beszélgetés közben sokszor elmondta: „Tudja, az én lelkemet égeti a pénz”. „Akkor volt nyugodt, ha pénzét szétoztotta”.³³ Az egész városban derülten beszéltek a következőket: egy alkalommal tolvajok jártak Ádám Iván lakásán és elvittek tőle 300 koronát. Hogy lehetett annyi pénze, hiszen az utolsó fillérig elajándékozta? Később kiderült, hogy még nem volt ideje elvinni a „bíró”-hoz

Átvizsgálva a korabeli sajtót, Ádám első három évének kanonoksága ideje alatt 43.280 K-t adományozott.³⁴ A sajtóban csak „az egy kanonok”, avagy a „névtelen kanonok” közlésben szerepel. A jelzett összegből 16.280 K. jutott a szegényeknek, 9.000 K-t a papi nyugdíjintézet, 5.000 K-t meg a tanítói nyugdíjalap kapott. A többi összeget iskolaépítésre és más célra fordították.

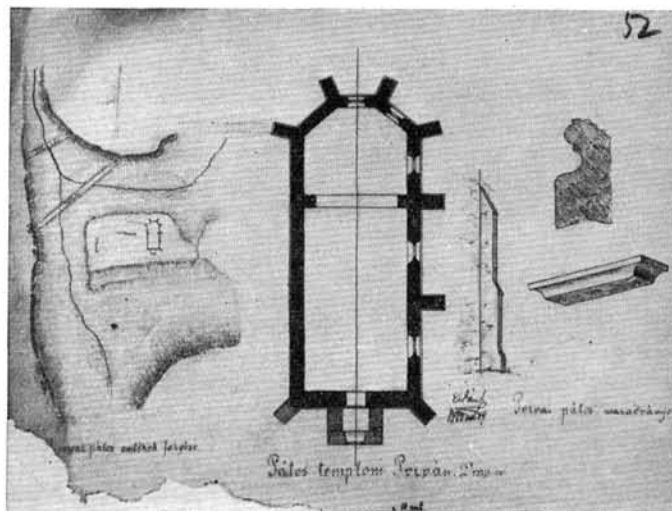
Ádám szociális felfogásából fakadt a szent Vince Egyesület 1909. évi létrehozása. A szegény családok felkutatása, oktatása, segélyezése és anyagi támogatása volt a mozgalom célja. Évi átlagban tízezer K összegnyi támogatást nyújtottak az akkori nyomor enyhítésére.³⁵

A rendezetlen veszprémi utcák, terek, parkok és sétányok rendezésére megalakítja a Veszprémi Szépítő Egyesületet.³⁶ Az 1908-tól működő mozgalom rendkívül jelentős társadalmi munkát végzett a század forduló körüli Veszprém kialakulásában. Fáradhatatlan munkával igen nagy összeget is tudtak felhasználni céljaik megvalósításához.

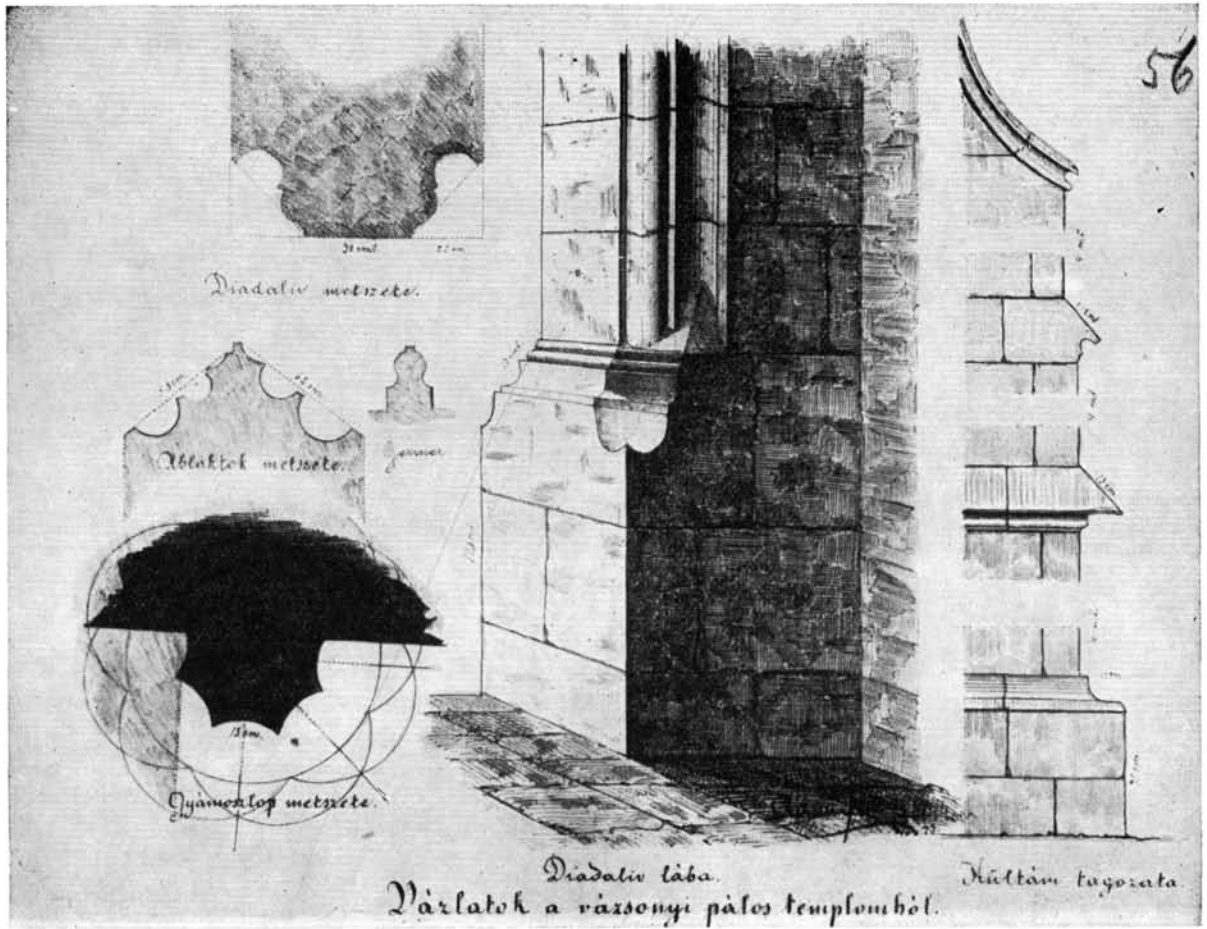

Főbb munkáik közül jelentősebbek: a Szikla-malom melletti híd megépítése, a vár keleti feljárójának korszerűsítése, a kopár hegyek és a Benedek-hegy fásítása,³⁷ a Várhegy keleti oldalán létesített szerpentin lejáró a gimnáziumi tornatermekhez stb.

Ádám Iván Veszprémben is jelentős történelmi munkát végez. Ő irányítja Hornig bíboros megbízásából a székesegyháznak 1907–1910-ig végzett restaurálási munkálatait s írja meg közben két kötetben nagy munkáját a veszprémi székes-

13. Pálos templom helyszínrajza és alaprajza Porván.
 13. Planzeichnung und Grundriß der Paulinerkirche von Porva
 13. Levé de plan et plan de l'église des Paulistes de Porva
 13. План и начертание местности монастыря ордена Св. Павла в с. Порва.

14. Kőfaragvány részletek a nagyvázsonyi pálos templomból.
 14. Details einer Steinschnitzerei aus der Paulinerkirche von Nagyvázsony

14. Détails de pierres sculptées de l'église des Paulistes de Nagyvázsony
 14. Фрагменты обесанных камней из э церкви ордена Св. Павла в с. Надъважнь.

egyházról, amely hangszorgalommal összehordott adattára a székesegyház, Veszprém város és egyházmegye történelmének.”³⁸

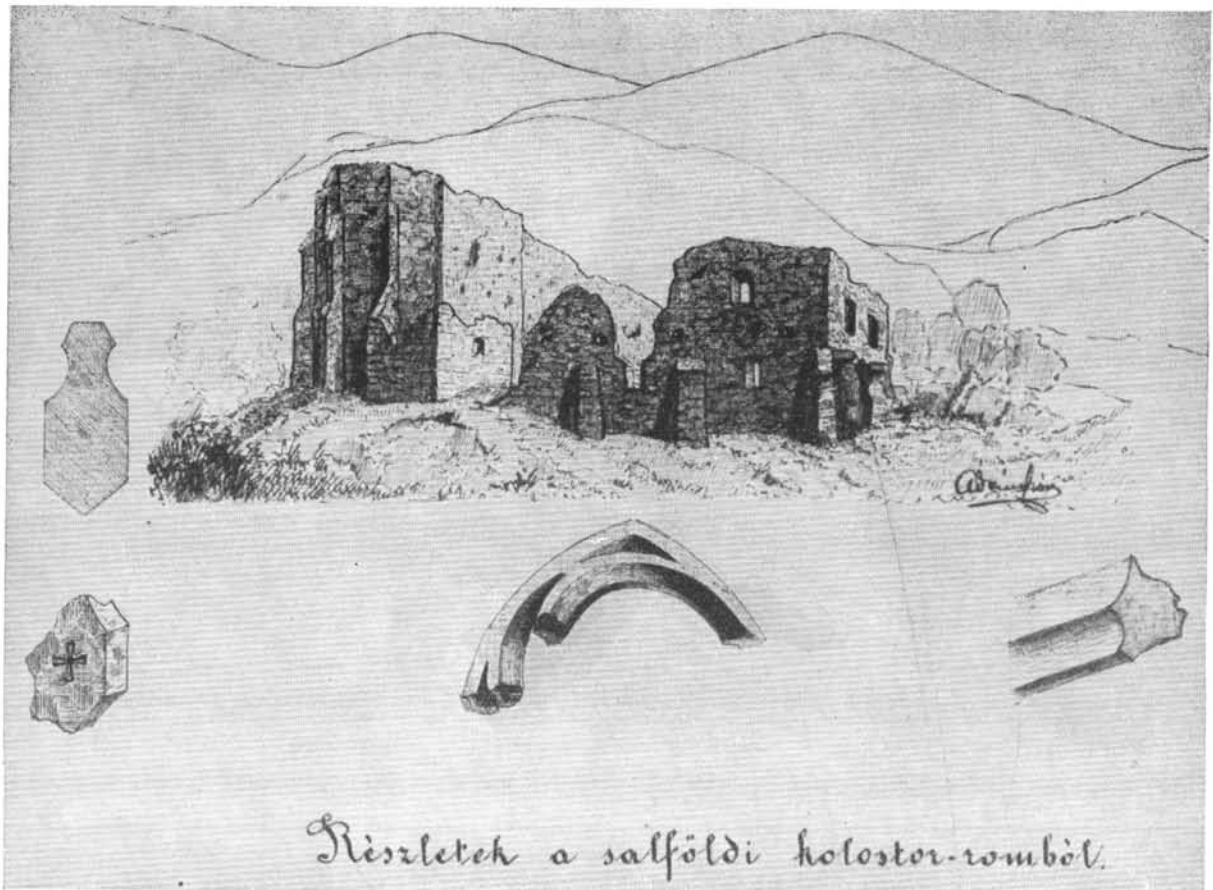
Aigner Sándor budapesti műépítész 1907 áprilisának első napjaiban kezdi el a bontást és három év múlva, október elején fejezi be a székesegyházi munkákat. Ádám Iván ez idő alatt jóformán napról-napra éles szemmel figyeli a munkálatokat. A látottakat rendkívül sok adattal magyarázva közli a Veszprémi Hírlap hasábjain.

Sajtóbeli publikációi 1907. március 31-én kezdődnek. 43 cikkben folytatólagosan a régi székesegyház műértékeit írja le. Pontosan elmondja a bontás történetét. Részletesen ismerteti a leleteket. Kritikailag boncolgatja a domborműveket és

festményeket. Hosszadalmasan elbeszéli a legrégebb veszprémi multat: Koppány legyőzését. Biztosan állítja, hogy Gizella királyné építteti a katedrális. Leírja ezt az első bazilikát és összehasonlítja a korabeli templomokkal. Pár mondatban ez a 43 közlésnek és 209 oldal publikációnak a rövid tartalma.

Megemlíthetjük, hogy a 23. közlés után az 1910. július-szeptember hónapokban felszínre került épületrészek ismertetését közli,³⁹; majd ezt követően a szentély alatti altemplom 1908. évi sírleletről szerzünk tudomást három közleményből.

A második rész 1908. november 22-én kezdődik és 1912. március 10-én végződik. Az 532 oldal a 44–215. közlés anyagából áll. Az író munkájának ezt a részét könyvkiadásra írja, mert az újság-

15. Részletek a salföldi kolostorromból.

15. Teilansichten der Klosterruinen von Salföld

15. Détails de la ruine du monastère de Salföld.

15. Детали руин монастыря в с. Шальфельд.

beli közlések sokszor értelmetlenül kezdődnek, vagy végződnek. A hely nagysága itt a döntő szempont, nem pedig az összefüggés, vagy az értelem.

A munka a bazilika stílus-adatainak ismertetésével kezdődik. Megismerjük stílusának minden hazai vonatkozását, amelynek révén beleilleszkedik a dunántúli egykorú templomok közé. Érdekes hasonlóságot fedez fel a veszprémi bazilikában a tihanyi, a pannonhalmi, pécsi és székesfehérvári korabeli templomokhoz. Az összehasonlításokból levonja a legfőbb következtetését, amiért egész munkáját írhatta: a most megújított székesegyház teljesen az alapításkori motívumokat viseli.

Műértő véleményt mond a tornyokról és a karzatokról. Ismerteti igen aprólékosan az oltárokat és felszereléseket, a műkincsekkel együtt. Leírja a bazilikának nemcsak külső alakját, hanem érté-

két, építőit, stílusát és minden sajátosságát. A további részekben közli a bazilika múltját a XI. századtól a legújabb korig. Legvégén az új székesegyház rövid leírását találjuk.

A hatalmas munka Ádám Iván legjelentősebb alkotása. A káptalan és püspökség páratlan értékű levéltári anyagát Ádám nem kutatta át. Beke Kristóf egyházmegyénk múltját tárgyaló kéziratát azonban szorgalmasan használta. Munkájának legfőbb értékét a bontás, a leletek pontos leírásában látjuk. Szinte pontos képet kapunk a munka minden részéről. Bár csak a századforduló körül átalakított más műemlékeinkről is hasonló forrásmunkával rendelkeznénk!

Ádám munkáját sok dicséret és néhol elmarasztalás is érte.⁴⁰ Hibájának tartják az adatközlés bőségét és a források kritikátlan megválasztását.

Értékelésünk szerint mi a székesegyház, a város és egyházmegye múltjának páratlan és nélkülözhetlen forrásmunkájának tartjuk.

Ádám Ivánt 1908 november hónapban heövizzi apátnak, 1911. október 25-én segesdi, majd december 15-én pápai főesperesnek nevezik ki.⁴¹ 1916-ban megváltik plébániájától és a Szent Pálról nevezett papi deficienciába költözik és átveszi annak igazgatását. 1924. február 26-án pápai prelátus, 1927. október 22-én örkanonok, december 17-én meg éneklő kanonok lesz. A város díszpolgárává is választotta. Élete utolsó éveiben a Veszprémmegyei Múzeum Egyletnek agilis elnöke.⁴² Szívügye volt a múzeum felépülése. E célra 5.000 K-t adományozott, a múzeum anyagát pedig értékes tárgyakkal gyarapította.

Magas korának vége felé kitűnő emlékezete is

fokozatosan cserben hagyja. Ekkor szokta mondogatni: „Ami húsz-harminc évvel előtt történt, arra jól emlékszem, de ami tegnap, azt elfelejtettem”. Rövid ideig tartó gyengélkedés után 1928. március 27-én szép csendesen halt meg. A város halottjaként temették az Alsó-városi temetőbe.⁴³ Temetésekor a gyászt nem a fekete fátyollyal bevont égő villanylámpák és lobogók jelentették, hanem a város szegényeinek könnye. A hálát nem a város költségén emelt kőemlék és díszsírhely jelenti, hanem a síron a mai napig ki nem fogyó élő virágok. A „szegények atyja” élete, követendő példamutató volt egyháza felé, az elmaradt szociális reformok miatt. Pedagógiai, történelmi munkái és a most felbukkant művészettörténeti rajzai pedig tudományos és történelmi kutatásainknak felbecsülhetetlen forrásai.

Molnár István

J E G Y Z E T E K

- ¹ Orbán László: Sümegh városi államilag segélyezett 4 osztályú reáltanoda értesítője, 1888/89. 3. l.
- ² Schematismus Cleri Dioec. Wesprimiensis, Wesprimii, 1869. 86.
- ³ Prot. VAD. Districtus Devecseriensis, 1832 – 1920. Tüskevári Plébánia Lvt.
- ⁴ Historia Domus. Kézirat, 41. l. Tüskevári Plébánia Lvt.
- ⁵ Ádám Iván: Pálosaink építészeti emlékei. Egyh. műv. lap. 1883. 239. l.
- ⁶ Veszprémi Hírlap, 1906. jan. 21., XIV. 3. sz. 3. l.
- ⁷ Szinnyei: Magyar írók, I. 57. l.
- ⁸ Schematismus Cleri Dioec. Wesprimiensis, Wesprimii, 1879. pag. XVI.
- ⁹ Szinnyei: im. I. 57. l.
- ¹⁰ Vö. Rajzoktatás módszere c. munkájával.
- ¹¹ Vö. Néhány komoly szó magyar rajzoktatásunkról c. munkájával.
- ¹² Házy Alajos: A Pálosrend Jenő-Tüskevári zárdájának történelme, Szombathely, 1878.
- ¹³ Historia Domus. Kézirat, 224. l. Tüskevári Plébánia Lvt.
- ¹⁴ Vö. A badacsonyi pálos kolostor romjairól és Románkori pálos épület maradvány Bakonyszentjakabon c. munkáival.
- ¹⁵ Molnár Ernő: A Nagyjenő-Tüskevári pálos kolostor, Bp. 1936, 29. l.
- ¹⁶ Vö. A tüskevári pálos templom romjai stb. c. munkájával.
- ¹⁷ Ádám megmaradt levelezésében gyakran előforduló, Darnay Kálmán háláját kifejező sorok közül a legmeghatóbb a következő: „A 3.000-ik feltárt sírt hódoló tisztelettel küldöm volt kedves tanáromnak,

- kitől a sírfeltáráshoz az első tanítást kaptam. Dr. Darnay Kálmán kir. tanácsos, igazgató, Lesence-istvánd, 1912. dec. 23.” Térdelő Darnay jobb kezével a feltárt csontvázhhoz nyúl. Fénykép. Ádám Iván lev. lapok. Veszprémi Káptalan Lvt.
- ¹⁸ A sümegi reáliskola 25 éves története. Sümegi reáliskola Értesítője, 1882/83. 17. l.
- ¹⁹ Historia Domus. Kézirat, 236. l. Tüskevári Plébánia Lvt.
- ²⁰ Vö. Római erőd Sümegesehi határában c. munkájával.
- ²¹ Gyömörey Vince a somlói leletekből bronz serpenyőt, cserepeket és vas részleteket adományozott a sümegi reáliskola gyűjteményének. Sümegi reáliskola Értesítője 1880/81. 83. l.
- ²² Vö. Reáliskolai kérdésünkről c. munkájával.
- ²³ Veszprémi Hírlap, 1906. jan. 21., XIV. 3. sz. 3. l. Dr. Sziklay János: Veszprém város az irodalomban és művészetben. Veszprém, 1932. 214. l.
- ²⁴ Sümegi reáliskola Értesítője, 1888/89, 12. l.
- ²⁵ Schematismus Cleri Dioec. Wesprimiensis, Wesprimii, 1895. 175. l.
- ²⁶ Veszprémi Hírlap, 1928. ápr. 1., XXXVI. 14. sz. 4. l.
- ²⁷ Schematismus Cleri Dioec. Wesprimiensis, Wesprimii, 1899. 150. l.
- ²⁸ Pethő János: Pápakovácsi plébánia története. Veszprémi Hírlap, 1909. márc. 7., XVI. 10. sz. 7. l.
- ²⁹ Veszprémi Hírlap, 1906. jan. 21., XIV. 3. sz. 3. l.
- ³⁰ Veszprémi Hírlap, 1906. jan. 3., XIV. 2. sz. 2. l.
- ³¹ Veszprémi Hírlap, 1928. ápr. 1., XXXVI. 14. sz. 4. l.
- ³² Dr. Tekeres Lajos I. aljegyző 1928. ápr. 23-i beszédéből. Veszprémi Hírlap, 1928. ápr. 29., XXXVI. 18. sz. 2. l.

- ³³ Historia Domus, I. 179. 1. Veszprémi Szent Mihály Főplébánia Lvt.
- ³⁴ Vö. a Veszprémi Hírlap köv. számaait: 1906. ápr. 22., nov. 11., XIV. 16. sz. 4. l., XIV. 5. sz. 3. l. – 1907. ápr. 14, máj. 26, júl. 7, dec. 8., XV. 15. sz. 2. l., XV. 21. sz. 4. l., XV. 27. sz. 3. l., XV. 49. sz. 4. l. – 1908. jan. 12, ápr. 5, ápr. 12, máj. 3, nov. 29., XVI. 5. sz. 4. l., XVI. 14. sz. 4. l., XVI. 15. sz. 4. l., XVI. 18. sz. 3. l. XVI. 48. sz. 5. l.
- ³⁵ Dr. Hornig Károly veszprémi püspök: Veszprém múltja és jelene, Veszprém, 1912. 115. l.
- ³⁶ Veszprémi Hírlap, 1908. febr. 16., XVI. 7. sz. 2. l.
- ³⁷ Veszprémi Hírlap, 1912. márc. 10., XX. 10. sz. 2. l.
- ³⁸ Veszprémi Hírlap, 1928. ápr. 1., XXXVI. 14. sz. 4. l.
- ³⁹ Közlései: Vártéri leletek: 1910. júl. 17., XVIII. 29.

- sz. Ujabb leletek. 1910. szept. 11., XVIII. 37. sz. – Érdekes lelet a székesegyházban, 1908. okt. 18., XVI. 42. sz. – Ujabb sírleletek a székesegyházban, 1908. okt. 25., XVI. 43. sz. – Egy harmadik sírlelet a székesegyházban, 1908. nov. 1., XVI. 44. sz.
- ⁴⁰ Veszprémi Hírlap 1913. jan. 5., XXI. 1. sz. 6. l. Historia Domus, I. 184. l. Veszprémi Szent Mihály Főplébánia Lvt., Tóth Sándor: A veszprémi székesegyház középkori kőfaragványai. VMMK I., 1963. 115 – 142.
- ⁴¹ Schematismus Cleri Dioec. Wesprimiensis, Wesprimii, 1916. 198. l.
- ⁴² Laczkó Dezső: Évi jelentés a veszprémmegyei múzeum 1927/28. évi fejlődéséről, Veszprém, 1928. 3. l.
- ⁴³ Veszprémi Hírlap, 1928. ápr. 1., XXXVI. 14. sz. 4. l.

F Ü G G E L É K

I.

Ádám Iván pedagógiai és más tartalmu munkái:

1. Neveléstani művek. A Fehérvári Tanügy, 1873.
2. Neveléstani művek. A Fehérvári Tanügy, 1874.
3. A rajztanítás helyesebb, ésszerűbb kezelése. Orsz. Közép. Tanáregy. Közlöny. Sümegi reáliskola Értesítője 1875/76.
4. Emlékbeszéd Deák Ferenc felett. Sümegi reáliskola Értesítője 1875/76.
5. Reformen des Zeichenunterrichtes. Zeitschrift für Zeichenlehrer, Berlin, 8 – 9. f. 1876.
6. A rajzoktatás módszere. Magyar Tanügy, 1877, IV – V. f.
7. Flinczer tankönyveinek ismertetése. Középkisk. Közlöny, 16. sz. 1877.
8. A mértan anyaga és kezelésének módja. A sümegi tanítóegylet nagygyűlésén tartott előadás. Sümegi reáliskola Értesítője 1876/77.
9. A rajzoktatás módszere. Magyar Tanügy, VI – VII. f. 1877.
10. A mértan módszere az elemi iskolában. Sümegi 1878. jún. 8-i tanítógyűlésen tartott előadás. Sümegi reáliskola Értesítője 1877/78.
11. Das Zeichenfach, auf der Pariser Weltausstellung. Zeichenschrift für Zeichenfach, 6 – 15. f. 1879.
12. A népiskolák és alsó középiskolák egyleteiről. Előadás a sümegi tanítógyűlésen. Sümegi reáliskola Értesítője 1879/80.
13. A rajzoktatás a mai állásponton. Zalai Tanügy, 18 – 19. sz. 1881.
14. Néhány komoly szó magyar rajzoktatásainkról. 8. r., 89. l. Szombathely.
15. Észrevételek a rajzoktatás módszereiről. Zalai Tanügy, 18 – 19. sz. 1881.
16. Módszertani alapelvek. Zalai Tanügy, 18 – 19. sz. 1881.
17. Fragenheims Linear-perspective. Ismertetés. Zeitschrift für Zeichenfach, Berlin, 1881.
18. Über d. Berliner Zeichenausstellungsfrage. Zeitschrift für Zeichenfach, Berlin, 1881.

19. Die Zeichenunterricht in d. Gymnas. Ung. I. Ismertetés. Zeitsch. d. Vereines Deutsche Zeichenl. 1 – 3. f. 1882.
20. Der Zeichenlehrstoff in unseren Mittelschulen. Ismertetés. Zeichen Journal. Troppau, 3 – 4. f. 1882.
21. Die Zeichenunterricht in den Gymn. Ung. II. Ismertetés. Zeitsch. d. Vereines Deutsche Zeichenl. 4 – 5. f. 1882.
22. Das Naturzeichnen in Mittelschulen. Zeitschrift für Zeichenlehrer, Berlin, 10 – 11. f. 1882.
23. Rajzügyi politikánk és a gymnasium. Középkiskolai Közlöny. 10. sz. 1882.
24. Felvételi vizsgálatok vidéki intézetekben. Közoktatás, 10. sz. 1882.
25. Reáliskolai kérdésünkről. Orsz. Tanáregyl. Közlöny, 15. f. 1882.
26. Ein offenes Wort über unsere Grundsätze. Zeitschrift für Zeichenlehrer, Berlin, 4. f. 1883.
27. Unser erster Paragraph. Zeitschrift für Zeichenlehrer, Berlin, 8 – 9. f. 1883.
28. A rajzoktatásról. Orsz. Tanáregyl. Közlöny, 4. sz. 1883.
29. Unser 2. Paragraph. Ismertetés. Zeitschrift Berliner 11 – 12. f. 1884.
30. A rövidlátás az iskolában. Ismertetés. Orsz. Tanáregyl. Közlöny. 8. f. 1884.
31. Könyvismertetés és kritikai dolgozatok. Zalai Tanügy, 1884.
32. Der neue Zeichenlehrplan der ung. reals. Ismertetés. Zeitschrift für Zeichenlehrer, Berlin, 1884.
33. Reáliskolai rajzoktatás új tanterve. Ismertetés. Magyar Tanügy, VI – VII. sz. 1884.
34. A rajzoktatásról a népiskolában. Gelléri Isk. Encyklopediája, 1884.
35. Derüre ború. Értekezés. Zalai Tanügy, 9. sz. 1885.
36. Ipariskoláink és iparosaink. Ismertetés. Tapolca. Hetilap. 1885.
37. Der ung. Zeichenlehrplan. Ismertetés. Zeitschrift für Zeichenlehrer, 1885.
38. Neveléstani cikkek. Balaton, 1885.
39. Aphorismen über d. Tangente. Értekezés. Zeitschrift. Berl. VIII. és XIII. f. 1886.

40. Neveléstani cikkek. Közoktatás, 1892.
41. M e m e n t o. Vezércikk. (Berlin hajó katasztrófájáról.) Veszprémi Hírlap, 1907. márc. 10. 1–2. l., XV. évf. 10. sz. Jel: „á”.
42. Van új templomunk. (Veszprémi Károly templom.) Vezércikk. Veszprémi Hírlap, 1907. okt. 13., XV. évf. 41. sz.
43. Szegény-ügyünk. Veszprémi Hírlap, 1908. XVI. évf. 8. sz.
44. Fásítsunk, szépítsünk. Vezércikk. Veszprémi Hírlap, 1908. XVI. évf. 7–8. sz.
45. Szenzációs párbaj. Veszprémi Hírlap, 1908. XVI. évf. 9. sz.
46. Ismét egy párbajos szomorú kép. Veszprémi Hírlap, 1908. XVI. évf. 15. sz.
47. A görzi Szent József papi egyesületről. Veszprémi Hírlap, 1908. XVI. évf. 13. sz.
48. A Szent Vince egyesület megalakulása. Veszprémi Hírlap, 1909. XVII. évf. 10. sz.
49. Graits Andre Veszprémi Hírlap, 1909. XVII. évf. 11. sz. Jel: „m-n”.
50. Hitvallásos élet és iskola. Veszprémi Hírlap, 1909. XVII. évf. 39. sz.
51. Missziós megemlékezések. Veszprémi Hírlap, 1913. máj. 18., jún. 1., jún. 15., júl. 6., júl. 13., júl. 20., XXI. évf. 20., 22., 27–29. sz.
52. Szenzációs párbaj. (Hajdú-Babocsay párbaj.) Veszprémi Hírlap, 1914. márc. 1. XXII. évf. 9. sz.

II.

Ádám Iván archeológiai és történelmi munkái

1. Ramasetter Vincéné felett. Beszéd. Zalai Közlöny, 19. sz. 1876.
2. A túskevári pálos templom romjai. Története és rajzai. Beküldve a Tudományos Akadémia régészeti osztályának 1877-ben. Sümegi reáliskola Értesítője, 1877/78. 25. l.
Megjelent: Archeológiai Közlemények, 1878. 24–44. l.
A Tudományos Akadémiai Közlemények, XII. évf. II. füzet, 1879.
3. Római erőd Sümegcsehi határában. Zalai Közlöny, 1877, mszsi ájáumok.
4. A pálosok Zalamegyében. Régészeti értekezés. Adatok Zalamegye történetéhez, 4. sz. 1877.
5. Adatok Sümegh történetéhez. Műtörténeti értekezés. Sümegi reáliskola Értesítője, 1876/77. 3–21. l.
6. Ramasetter Vince emlékezete. Beszéd. Sümegi reáliskola Értesítője, 1877/78. 5–9. l.
7. Ramasetter Vince. Adatok Zalamegye történetéhez, V. 257–263. 1878.
8. Egy nevezetes tanúgy barát. Életrajz. Vasárnapi Újság, 1878. júl. 25.
9. Pettau és műemlékei. Zalai Közlöny, 10., 11., 13–23. sz. 1879.
10. Öt okmány az Essegrváryakról. (XV. századból.) Történelmi Tár, 1879. II. füzet.
11. Adatok Sümegh történetéhez. Sümegi reáliskola Értesítője, 1879/80.
12. A karakói földvár. Tudományos Akadémia rég. oszt. 1880.
13. A vásárhelyi (somlóvásárhelyi) földhányások. Tudományos Akadémia rég. oszt. 1880.
14. Zsid (Várvölgy) temploma. Tudományos Akadémia rég. oszt. 1880.
15. Somlyói leletek. Archeológiai Értesítő, XIV. 317–323., nyolc képpel. 1880.
16. Római telep Csehi és Sümeg közt. Archeológiai Értesítő, XIV. 217–218. 1880.
17. Katholikus templomaink protestans köntösben. Egyházművészeti lapok, II. f. 321–325. 1881.
18. A plébánia naplókról. Egyházművészeti lap, XII. f. 1881.
19. A felső-dörögdi templomrom. Képekkel. Egyházművészeti lapok, III. f. 20. 129–141, 178–185, 206–215. 1882.
20. Sümeghi földalatti épület-maradványok Zala megyében. Képekkel. Archeológiai Értesítő, XVI. 14–28. 1882.
21. A sümegi reáliskola 25 éves történetének vázlata. Sümegi reáliskola Értesítője, 1882/83.
22. Pálosaink építészeti emlékei. Egyházművészeti lapok, 3–9 f. 65–78, 97–107, 138–148, 180–188, 213–219, 235–242, 289–295. I. 1883.
Idézve: Kath. Szemle, 1906, 315. l.
23. A zsidi (várvölgyi) góth templom. 5 képpel. Archeológiai Értesítő, VI. 155–159. 1886.
24. Két római dyptichon. Archeológiai Értesítő, VI. 1886.
25. Simor János hercegrímás élete. Zalai Tanügy, 1886. (Sümegi reáliskola Értesítője, 1886/87. 17. l.)
26. Egy labanc lovas-zászló. Archeológiai Értesítő, VII. 346–349. 1887.
27. A badaacsonyi pálos kolostor romjairól. Archeológiai Értesítő, VIII. 64–66. I. 1888.
28. Románkori pálos épület-maradvány Bakonyszentjakabon. Archeológiai Értesítő, VIII. 2. sz. 151–155. I. 1888.
29. A XIII. század és a pálos remeték. Kézirat. Egyetemi Könyvtár, Budapest, Ab. 245.
30. A peleskei épület-maradvány s a szigligeti csonkatoronyrom. Archeológiai Értesítő, IX. 366–368. I. 1889.
31. Történelmi értekezések. Central Com. für. Arch.
32. Veszprémi püspökség római oklevéltára. (Ismeretetés.) Veszprémi Hírlap, 1908. máj. 10. jún. 21., XVI. évf. 19–25. sz.
33. Székesegyházunk. Atépítésről tájékoztató. Veszprémi Hírlap, 1910. máj. 22., XVIII. évf. 21. sz.
34. Székesegyházunk kifestése. Veszprémi Hírlap, 1910. aug. 14., XVIII. évf. 33. sz.
35. Székesegyházunk. Veszprémi Hírlap, 1910. okt. 2., XVIII. évf. 40. sz.
36. A veszprémi székesegyház a barokk korban. Fényképalbum, I–II, 76 tábla.
Veszprémi székeskáptalan lvt. és Bakonyi Múzeum kut.
37. A veszprémi székesegyház. A Veszprémi Hírlap 1907–1912. évi közleményeiből. I. 1–209. l., II. 1–532. l., Veszprém, 1912.
38. A d r i a. (a bécsi aquilejai régészeti kiállítás ismeretése.)
Veszprémi Hírlap, 1913. szept. 21 és 28., XXI. évf. 38–39. sz.

III.

Közelmultban előkerült rajzai Ádám Iván eredeti számozása szerint:

1. Budaszentlőrinc pálos kolostor. (Alaprajz Henszlmann nyomán) É. n.
2. Budaszentgyörgyvölgyi pálos kolostor. (Alaprajz Henszlmann nyomán, 1881. jan. 18.)
3. Csátka. Pálos templom belseje, 1880. okt. 17. (2. kép.)
4. Csátka. Templomrészletek, 1880. okt. 24. (3. kép.)
5. Csátka. Pálos templom alaprajza, 1880. okt. 19. (4. kép.)
6. Részletek a csatkai pálos templomból, 1880. okt. 24. (5. kép.)
7. A patacsi Szt. Jakab kolostor erődítési rendszere, 1880. okt. 13.
8. A patacsi Szt. Jakabról nevezett pálos kolostor romjai. É. n.
9. A patacsi pálos kolostor alaprajza, 1880. nov. 28.
10. Márianosztra. Pálos kolostor fekvése, 1880. okt. 15.
11. Részletek a márianosztrai pálos templomból, 1880. nov. 5.
12. Részletek a márianosztrai templomból, 1880. okt. 28.
13. Márianosztrai pálos templom alaprajza, 1880. nov. 6.
14. Zárókövek, lábazatok Márianosztráról, 1880. nov. 1.
15. A pápai pálos kolostor vázlatos alaprajza, 1880. dec. 7.
16. Részletek a máriavölgyi pálos templomból, 1881. jan. 14.
17. Ablakok a máriavölgyi pálos templomból, 1881. jan. 11.
18. Részletek a máriavölgyi pálos templomból, 1881. jan. 16.
19. Máriavölgyi pálos templom hosszmetszete, 1881. jan. 6.
20. Gyámrészletek a máriavölgyi templomból, 1881. jan. 7.
21. A máriavölgyi pálos templom alaprajza. (Könyöki nyomán.)
22. A lakfalvi pálos kolostor távlati képe, 1880. okt. 8.
23. A lakfalvi pálos kolostor alaprajza, 1881. okt. 5.
24. A lakfalvi pálos templom alaprajza, 1880. okt. 5.
25. A lakfalvi pálos kolostor földszinti alaprajza, 1880. okt. 5.
26. Részletek a lakfalvi pálos templomból, 1880. nov. 9.
27. Templomajtó Lakfalván, 1880. nov. 20.
28. Ebédlőrészlet és emléktábla 1642-ből Lakfalván, 1880. okt. 15.
29. Pálos iniciálé (P. betű, kódex-író szerzetessel) É. n.
30. Pálos iniciálé (H betű szent szerzetes alakjával) É. n.
31. Szentélyrészlet Tüskevállról (é. n. 1877). (6. kép.)
32. Falsistorium Tüskevállról (é. n. 1877).
33. A tüskevári pálos kolostor alaprajza. (É. n. 1877.)
34. A pálos kolostor Tüskevállon. Hosszmetszet, 1877. ápr. 21.
35. A tüskevári pálos templom romjai, 1877. márc. 29.
36. Diadalív-lábazat Tüskevállról, 1877. márc. 29. (7. kép.)
37. Részletek a tüskevári templomból, 1877. (8. kép.)
38. Tüskevári pálos templom belseje. Rekonstrukció, 1877. ápr. 28.
39. Részletek Tüskevállról, 1877. (9. kép.)
40. H i á n y z i k.
41. Az elefánti pálos kolostor helyrajza és távlati képe, 1880. aug. 3.
42. Az elefánti pálos kolostor vázlatos alaprajza, 1880. szept. 29.
43. Részletek a csáktornyai pálos templomból. É. n.
44. és 45. H i á n y z i k.
46. Keresztfolyosó Csáktornyan. É. n.
47. Ebédlő keresztmetszete a csáktornyai zárdából. É. n.
48. Uzsaszentlélek. Alaprajz. É. n. (10. kép.)
49. Uzsaszentlélek. Romok rajza, 1881. ápr. 22. (11. kép.)
50. Kolostor forrás az uzsai pálos romnál, 1881. jún. 11. (12. kép.)
51. H i á n y z i k.
52. Pálos templom Porván. Alaprajz, 1880. okt. 19. (13. kép.)
53. Nagyvázsonyi kolostor alaprajza, 1880. nov. 21.
54. Nagyvázsonyi kolostortemplom rajza, 1880. nov. 26.
55. Nagyvázsonyi kolostortemplom rajza, 1880.
56. Részletrajzok Nagyvázsonyból, 1880. nov. 20. (14. kép.)
57. Részletek Tálodról, 1880. dec. 5.
Hátlapján: a patacsi kolostor alaprajza, 1880. okt. 11.
58. Részletek a salföldi pálos kolostorból. É. n. (15. kép.)
59. Salföldi templom hosszmetszete. É. n.
60. Ablakmérnök a salföldi zárdatemplomból. É. n.
61. H i á n y z i k.
62. A salföldi kolostor alaprajza. É. n.

Erinnerung an I. Ádám (1844—1928)

In der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts war I. Ádám, neben F. Römer, der eifrigste Erforscher der Kunstdenkmäler im Komitat Veszprém. Bereits als Pfarrer, sodann als Domherr, inzwischen als Zeichenlehrer und Gymnasialdirektor in Sümeg befaßte er sich eingehend mit der Aufnahme und Abzeichnung der zerfallenen Klostergebäude des

Puulinerordens, des einzigen Mönchsordens von ungarischer Gründung. Darüber hinaus ließ er noch wertvolle Publikationen von archäologischer, lokalhistorischer Beziehung erscheinen. Als — auch im Ausland bekannter — Bahnbrecher des modernen Zeichenunterrichts verfaßte er eine in diesen Themenkreis fallende Abhandlung.

Außer seinen Arbeiten über die Pauliner ist die mehrere Hundert Seiten ausfüllende Zusammenfassung seiner bei dem zwischen 1907 und 1910 durchgeführten Umbau der aus der Romanenzeit stammenden Veszprémer Domkirche gemachten Beobachtungen von großem Wert.

Verfasser veröffentlicht nach der kurzen Über-

sicht der Tätigkeit und der Lebensbahn des I. Ádám die Bibliographie seiner pädagogischen bzw. künstlerischen Schriften, sowie seine bisher unveröffentlichten, unlängst aufgefundenen Originalzeichnungen über die Ruinen des Paulinerklosters im Gebiet des Komitats Veszprém.

István Molnár

En commémoration d'Iván Ádám (1844—1928)

Dans la seconde moitié du XIXe siècle c'est Iván Ádám qui, à côté de Flóris Rómer, fut le chercheur le plus illustre des monuments historiques du comitat de Veszprém. Curé, puis chanoine, et en même temps professeur de dessin et directeur du lycée de Sümeg, il s'occupa d'une manière approfondie à relever les monastères tombés en ruines des Paulistes, le seul ordre religieux de fondation hongroise, et d'en faire des dessins. Il publia en outre de précieux ouvrages archéologiques et des études relatives à l'histoire locale du comitat. Pionnier de l'enseignement moderne du dessin, il écrivit nombreux articles sur ce sujet.

En dehors de ses publications traitant des Paulistes, une grande valeur représente son ouvrage de plusieurs centaines de pages qui résume ses observations faites lors de la transformation de la cathédrale romane de Veszprém, effectuée entre 1907 et 1910.

L'auteur retrace l'activité scientifique et la carrière d'Iván Ádám et donne la bibliographie de ses écrits pédagogiques et de ses articles sur l'art. Il publie en outre ses dessins originaux, jusqu'à présent inédits, figurant les restes des monastères des Paulistes du comitat de Veszprém.

István Molnár

ВОСПОМИНАНИЕ ОБ ИВАНЕ АДАМЕ (1844—1928)

Во второй половине прошлого века самым выдающимся исследователем памятников искусства в комитате Веспрем, рядом с Флорисом Ромером, являлся Иван Адам. Когда он был приходским священником, затем каноником, в промежуточное же время учителем рисования и директором гимназии, он углубленно занимался обмером и срисовкой руин монастырей ордена Св. Павла, единственного ордена, основанного венграми. Кроме того, он опубликовал ценные очерки по археологии и местной истории. В качестве хорошо известного и за рубежом пионера современного обучения рисованию он сообщил целый ряд статей в этой области.

Кроме его очерков по ордену Св. Павла высоко оцениваются его обзор в несколько сот страниц по его наблюдениям, связанным с перестройкой веспремского собора романского периода в 1907—1910 гг.

После описания деятельности и жизненного пути Ивана Адама, сообщается библиография его статей по педагогике и искусству, как и до сих пор неопубликованные, недавно найденные оригинальные рисунки остатков монастырей ордена Св. Павла в комитате Веспрем.

Иштван Молнар